

รัฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์*

POLITICAL SCIENCE IN BUDDHIST APPROACH

พระมหาคณิต อนโนมปณฺโญ¹, พระมหาอัศวฤทธิ ชิตมาโร², พระคมปาว วรวิโส³

และ พระเสกสิทธิ จิตตมโม⁴

Phramaha Kanit Anomapanyo¹, Phramaha Akkaravut Chitamaro², Phra Khompao Varavongso³

and Phra Saksit Titatummo⁴

¹⁻⁴มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

¹⁻⁴Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding author E-mail: Khnnithlkkha44@gmail.com

Received 1 February 2023; Revised 19 February 2023; Accepted 26 February 2023

บทคัดย่อ

เสรีภาพทางการเมืองเป็นสิทธิในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และถือเป็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองรวมถึงเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิตของตนทางการเมือง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเสรีภาพในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ เสรีภาพในการรวมกลุ่ม เสรีภาพในการเลือกตั้งอย่างเสรี ในขณะเดียวกันนี้ ความเข้าใจในหลักธรรมตามแนวพุทธเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวข้องกับการปกครองทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองทำให้ได้นักปกครองที่ดีและพลเมืองที่ดีโดยอาศัยอำนาจความดีที่เกิดจากการประพฤติตนให้มีคุณธรรมใช้อำนาจนั้นในการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นในรูปแบบของการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนหมู่มาก เมื่อกล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า หลักรัฐศาสตร์เป็นเรื่องของการเมืองการปกครอง ที่มีเนื้อหา รูปแบบและวิธีการเพื่อทำให้คนในสังคมมีความ

* พระมหาคณิต อนโนมปณฺโญ, พระมหาอัศวฤทธิ ชิตมาโร, พระคมปาว วรวิโส และ พระเสกสิทธิ จิตตมโม (2566). รัฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 1(1), 21-31.

Phramaha Kanit Anomapanyo, Phramaha Akkaravut Chitamaro, Phra Khompao Varavongso and Phra Saksit Titatummo. (2023). Political Science in Buddhist Approach. Journal of Interdisciplinary Social Development. 3(1), 21-31.;

DOI: <https://doi.org/10.14456/jisdiadp.2023.2>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

เจริญก้าวหน้าและอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธศาสตร์หรือหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งหมายให้คนเกิดมาเป็นคนดี มีศีลธรรมที่จะนำตนและประเทศชาติให้สงบสุขและมีความเจริญรุ่งเรืองเสรีภาพทางการเมืองในความหมายของพระพุทธศาสนา คือคนที่มีจิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสทางการเมือง

คำสำคัญ: รัฐศาสตร์แนวพุทธ, เสรีภาพทางการเมือง, ประชาธิปไตย

Abstract

Political freedom is the right to participate in activities that are in the public interest. and is regarded as freedom of expression of political opinions, including freedom to choose one's political way of life freedom of expression; freedom of participation with the State in conducting activities of public interest; freedom of peaceful assembly; freedom of association freedom to vote freely meanwhile The understanding of the Buddhist doctrine is the teaching of the Lord Buddha concerning the administration of both rulers and rulers, resulting in good rulers and good citizens by virtue of good conduct. He had the Dharma to use that power in interactions with others in the form of good governance for the benefit of the masses. In summary, it can be seen that Political science is about politics and government. with content, forms and methods to make people in society prosper and live together with generosity This is in line with Buddhist principles or Buddhist teachings that aim for people to be born as good people. have morals that will lead oneself and the country to peace and prosperity, political freedom in the sense of Buddhism is a free-minded person who is not influenced by political passions.

Keywords: Political Science in Buddhist Approach, Political Liberty, Democracy

บทนำ

ประชาชนได้มีบทบาททางการเมืองประเภทที่เรียกว่า เสรีภาพทางการเมือง (Political Liberty) บางโอกาสมีการใช้คำว่าเสรีภาพ ให้ความหมายตรงกับคำว่าประชาธิปไตย หรือรัฐบาลโดยประชาชน เราอาจจะเรียกรัฐหนึ่งว่าเป็นรัฐบาลอิสระ (Free Government) ถ้าหากประชาชนสามารถกำหนดด้วยตัวเองว่าเขาจะมีรัฐบาลประเภทไหน ในความหมายนี้ เสรีภาพก็คือสิทธิทางการเมืองที่ประชาชนมีอยู่ ถ้าหากเสรีภาพนี้มีอยู่ในตัวของปัจเจกชนทุกคน รัฐก็เป็นประชาธิปไตย รัฐบาลที่ถูกควบคุมโดยประชาชน นั่นคือการปกครองระบอบประชาธิปไตย เมื่อประชาชนมีเสรีภาพทางการเมืองมาก จึงมีโอกาที่จะได้แสดงบทบาทหรือมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากกว่าการปกครองในระบบเผด็จการ ฉะนั้นเสรีภาพทางการเมืองจึง หมายถึงการที่ประชาชนมีโอกาที่จะกระทำความใด ๆ ต่อทิศทางและกิจกรรมทางการเมือง โดยการที่ถูกจำกัดหรือถูกควบคุมน้อยที่สุด เช่น เสรีภาพในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การเข้าร่วมกลุ่มผลประโยชน์ การเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การพูดคุยนทนาเรื่องการเมือง การอภิปรายถึงกิจกรรมหรือเหตุการณ์ทางการเมือง การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง การก่อตั้งพรรคการเมืองและการลงสมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อยกรณีกการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบันได้รับการกล่าวขานในเชิงลบว่า เสรีภาพในทางการเมืองของคนไทยถูกกลืน เพราะถูกจำกัดสิทธิโดยอำนาจรัฐที่ไม่เปิดโอกาสให้คนไทยแสดงความ คิดเห็นได้อย่างเปิดเผยทั้งๆ ที่สังคมไทยเป็นสังคมพุทธที่มีวิถีพุทธมาเชื่อมโยงกับการปกครองมาช้านานในขณะเดียวกัน พระพุทธศาสนาที่เป็นความเชื่อและวิถีปฏิบัติของประชาชนในหลายรัฐที่มองว่าเสรีภาพที่ยั่งยืนนั้นต้องเป็นความมีอิสระจากการถูกครอบงำโดยบุคคลหรือปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เสรีภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามนัยทาง พระพุทธศาสนานั้นให้ถือหลักควบคู่ไปกับการรับผิดชอบตนเอง สังคมและประเทศชาติ โดย เมื่อปัจเจกชนในระบอบประชาธิปไตยถือหลักเสรีภาพทางการเมืองควบคู่กับหลักความ รับผิดชอบทางการเมืองไปพร้อม ๆ กันก็จะได้ว่า เป็นการสร้างสรรค์และจรรโลงระบอบประชาธิปไตยได้อย่างมั่นคงตลอดไป

รัฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนา

รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์เป็นการศึกษารัฐศาสตร์ที่มีปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่โดยที่คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ไม่ใช่ศาสตร์แห่งการเมืองการปกครองโดยตรง จึงไม่มีหลักทฤษฎีทางรัฐศาสตร์โดยเฉพาะ แต่เป็นคำสอนที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและจริยธรรม ที่ทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองจะต้องประพฤติเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการอยู่ร่วมกันทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร สังคม ประเทศชาติ นานาชาติ และมนุษยชาติทั้งมวล การศึกษาวิชา รัฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนา จึงศึกษาโดยกำหนดกรอบแนวคิด โดยอาศัยหลักคำสอนที่มีปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับหลักการทางรัฐศาสตร์ ดังนั้น รัฐศาสตร์มีความความหมายทั่วไปที่มีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การแสวงหา อำนาจ การได้มาซึ่งอำนาจ แสวงหาจากตัวเอง ได้มาเพราะพฤติกรรมที่ตัวเองกระทำแต่ใน ความหมายของอำนาจตามแนวพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นจากการประพฤติสุจริตทางกาย วาจาและใจ อำนาจเกิดจากการที่ตัวเองประพฤติคุณธรรมตั้งอยู่ในคุณธรรม การแสวงหา อำนาจ และการได้มาซึ่งอำนาจ จึงเกิดประโยชน์สุขให้แก่ตัวเองเป็นเบื้องต้น มีความสุข ไม่เดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและสังคม การใช้อำนาจตามแนวพระพุทธศาสนาโดยวิธีการบำเพ็ญ ประโยชน์แก่บุคคลอื่น เกื้อกูลแก่มหาชน ในการปฏิสัมพันธ์กับมวลชน อำนาจของคุณธรรมที่มี อยู่ในตัวผู้ใช้บวกกับอำนาจที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น คือ ความต้องการผลประโยชน์ เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลประโยชน์ทั้งสอง จะลงตัวอย่างสมบูรณ์แบบ ได้รับการตอบสนองเป็นที่พอใจ แบบสมประโยชน์อย่างเต็มที่ นั่นก็คือฝ่ายผู้ใช้อำนาจก็มีเป้าหมายเพื่ออำนาจให้เกิดประโยชน์ เพื่อความผาสุกแก่ผู้อื่นอยู่แล้ว อีกฝ่ายก็ต้องการผลประโยชน์และความสุขตามความต้องการ ของตัวเอง เป้าหมายจึงบรรลุผลได้ด้วยดี ฝ่ายผู้ให้ก็พอใจ ฝ่ายผู้รับก็ดีใจ จึงเป็นการใช้อำนาจ โดยปราศจากผลร้ายใด ๆ ผลของการใช้อำนาจ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคม แบบ ค่อยเป็นค่อยไป โดยสันติวิธี โดยความสมัครใจและเต็มใจ เป็นการเปลี่ยนแบบถาวรหรือยั่งยืน และการเปลี่ยนแปลงเป็นที่ยอมรับของสังคมว่าจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใดทั้งสิ้น

เมื่อก้าวถึงการปกครองทั้งตามหลักพระพุทธศาสนาและหลักรัฐศาสตร์ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ การที่รัฐหรือประเทศจะปกครองพลเมืองให้มีความมั่นคงอย่างสันติสุขได้ยั่งยืนตลอดไปนั้น ซึ่งสถาบันการเมืองจะต้องใช้หลักศาสนาเพื่อให้พลเมือง ได้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเฉพาะพุทธศาสนาที่เน้นการปฏิบัติทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งเป็น 3 สุจริต (สงบ เชื้อทอง, 2566) คือ ให้มีความประพฤติดีประพฤติชอบ 3

ประการ ได้แก่ 1) กายสุจริต กล่าวคือ มีความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย 2) วาจาสุจริต คือมีความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา และ 3) มโนสุจริต คือ มีความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ทั้งนี้ เพราะ การปกครองพลเมืองเพื่อให้สังคมนั้น ๆ ดำเนินไปได้สงบเรียบร้อย มีความยุติธรรม มีความ สามัคคี ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งการมีเสถียรภาพทางสังคมและการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความผาสุก การบริหาร และการปกครองของสังคมในอดีตมีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างใกล้ชิดมีการพึ่งพิงอาศัย ซึ่งกันและกัน ศาสนาจึงเป็นที่มาของอุดมการณ์รูปแบบเดียวเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการ ดำรงรักษาความชอบธรรมของการปกครองและการยอมรับของประชาชนที่มีต่อผู้ปกครอง ดังนั้น พระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นส่วนพระธรรม คือคำสอน และพระวินัย คือ คำสั่งมีคุณค่า ต่อการปกครองทั้งในด้านการปกครองตนเอง การปกครองหมู่คณะและการปกครอง ประเทศหรือสังคมโดยส่วนรวมตลอดจนมีการปกครองโลกหมู่มา กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมให้ บุคคลหมั่นสำรวจ ผูกฝน ปรับปรุง เคารพ ควบคุม บังคับภายใน คือ จิตใจ เชื้อมั่น รับผิดชอบต่อตนเอง เป็นการปกครองตนเอง รู้จักธรรมชาติและความต้องการของผู้อื่น ใช้ พระคุณควบคู่กับการใช้พระเดช เป็นการปกครองหมู่คณะและปกครองประเทศหรือสังคม โดยส่วนรวม เมื่อกล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า หลักรัฐศาสตร์เป็นเรื่องของการเมืองการปกครองที่มี เนื้อหารูปแบบและวิธีการเพื่อทำให้คนในสังคมมีความเจริญก้าวหน้าและอยู่ร่วมกันด้วยความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ซึ่งก็สอดคล้องกับหลักพุทธศาสตร์หรือหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มุ่ง หมายให้คนเกิดมาเป็นคนดีมีศีลธรรมที่จะนำตนและประเทศชาติให้สงบสุขและมีความเจริญรุ่งเรือง เพียงแต่ว่าเมื่อนำหลักรัฐศาสตร์มาบูรณาการร่วมกับหลักทางพระพุทธศาสนา แล้ว ก็จะเป็นการคำนึงถึงรูปแบบการเมืองการปกครองที่จะดูแลคนในประเทศทั้งทางร่างกาย และจิตใจควบคู่ไปด้วยกัน ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเดียวกันก็คือการส่งเสริมให้คนในชาติมีความรัก ความผูกพันต่อชาติของตนเองด้วยความสมัครสมานสามัคคีมองเห็นประโยชน์ตนและประโยชน์ ของส่วนร่วมคือประเทศชาติต้องไปพร้อม ๆ กันนั่นเอง (อภิรักษ์ จันตะนี, 2561)

กล่าวโดยสรุป รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์เป็นการศึกษารัฐศาสตร์ที่มีปรากฏอยู่ในคำสอนของ พระพุทธศาสนา แต่โดยที่คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ไม่ใช่ศาสตร์แห่งการเมืองการปกครอง โดยตรง แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครองได้เพราะเคารพเสียงข้างมากเช่นกัน

เสรีภาพทางการเมือง

ตามกฎหมายมาตรา 25 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กล่าวถึงเสรีภาพของ ปวงชนชาวไทยว่า นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีเสรีภาพที่จะทำ การนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้เสรีภาพเช่นว่านั้น ไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอัน ดีของประชาชน และไม่ละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น เสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญ ให้เป็นไปตามที่ กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มี การตรา กฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับบุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้เสรีภาพนั้นได้ ตามเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญบุคคลซึ่งถูกละเมิดเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยก บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้บุคคลซึ่งได้รับ ความเสียหายจากการถูกละเมิดเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมี สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ ดังนั้น เสรีภาพตาม รัฐธรรมนูญ หมายถึง สภาพการณ์ที่บุคคลมีอิสระในการที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตาม ความประสงค์ของตนเสรีภาพ จึงหมายถึง อำนาจในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคลที่จะ กระทำการใดหรือไม่กระทำการใดอันเป็นอำนาจที่มีเหนือตนเอง ความแตกต่างระหว่างสิทธิ และเสรีภาพ จึงอยู่ที่ว่าสิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้น กระทำการอันใดอันหนึ่งแต่ในขณะที่เสรีภาพนั้น เป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการ ตัดสินใจจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการ แทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น เสรีภาพจึงไม่ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่นแต่อย่างใด เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญระบอบประชาธิปไตยหรือเสรีภาพทางการเมืองเป็นรากฐานของสังคม ประชาธิปไตยอันประกอบด้วยเสรีภาพที่สำคัญ ดังนี้ 1) เสรีภาพในการ แสดงความคิดเห็น 2) เสรีภาพในการชุมนุม 3) เสรีภาพในการรวมกลุ่ม 4) เสรีภาพใน การจัดตั้งพรรคการเมือง โดยที่การใช้เสรีภาพเหล่านี้มักนำไปสู่ความขัดแย้งกับรัฐบาลจึงทำให้เกิดปัญหาการใช้อำนาจรัฐ ในการจัดการกับการใช้เสรีภาพในทางประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่เป็นการใช้ เสรีภาพในการชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลลาออกจากการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งมักจะ นำมาสู่การสลายการชุมนุม การจับกุมผู้ชุมนุม การฟ้องร้องผู้จัดการชุมนุมหรือผู้ชุมนุม หรือ การชุมนุมอาจนำไปสู่การทำลายอาคารสถานที่ การก่อให้เกิดความจลาจลวุ่นวายในบ้านเมือง

การทำร้ายร่างกายผู้ที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุม เป็นต้น สภาพการณ์เหล่านี้ จึงนำมาสู่ความขัดแย้งระหว่าง การใช้เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ในระบอบประชาธิปไตยกับการใช้อำนาจอธิปไตยในการจัดการการชุมนุม ซึ่งในที่นี้จะได้ กล่าวถึง 1) หลักพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการใช้เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญในทาง ประชาธิปไตยและอำนาจอธิปไตยนั้นมีหลักการพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญที่สำคัญ ดังนี้ หลักการ คำนึงองค์ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครอง หลักความผูกพันโดยตรงต่อสิทธิและเสรีภาพ หลักการคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพโดยองค์การตุลาการ 2) ขอบเขตของการใช้เสรีภาพในการพิจารณาเกี่ยวกับขอบเขตของการใช้ เสรีภาพมีข้อพิจารณาเกี่ยวกับ ข้อจำกัดทั่วไปของการใช้เสรีภาพและองค์ประกอบของการ ใช้เสรีภาพในแต่ละเรื่อง 3) ความผูกพันของรัฐต่อเสรีภาพ ความผูกพันของอำนาจอธิปไตยต่อเสรีภาพอาจ จำแนกความผูกพันหลักๆ ได้ 3 ลักษณะ 1) ผูกพันที่จะไม่ก้าวล่วงในแดนเสรีภาพของบุคคล ความผูกพันหรือหน้าที่ของรัฐในลักษณะนี้เป็นลักษณะของเสรีภาพที่ปัจเจกบุคคล สามารถดำเนินการให้บรรลุความมุ่งหมายได้โดยปัจเจกบุคคลแต่ละคน 2) ผูกพันที่จะต้อง ดำเนินการให้เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งเสรีภาพตามที่กำหนดไว้ เสรีภาพในกลุ่มนี้จะเป็น เสรีภาพที่ปัจเจกบุคคลไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุความมุ่งหมายตามเสรีภาพนั้นได้โดย ปราศจากการเข้ามาดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งของรัฐ 3) ผูกพันที่จะปฏิบัติต่อบุคคล อย่างเท่าเทียมกัน โดยหลักทั่วไปแล้วรัฐย่อมถูกผูกพันที่จะต้องปฏิบัติต่อบุคคลให้เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับสิทธิพลเมืองทั้งหลาย 4) การใช้เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยกับอำนาจอธิปไตยในหัวข้อนี้ หมายถึง เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย เสรีภาพในการชุมนุมกับความผิดตามกฎหมายอาญา อำนาจอธิปไตยกับการสลายการชุมนุม อำนาจอธิปไตยกับการฟ้อง ผู้จัดการชุมนุมและผู้ร่วมชุมนุม และความผูกพันขององค์กรของรัฐกับคำวินิจฉัยของศาล รัฐธรรมนูญ 5) บทวิเคราะห์สรุปปัญหาการใช้เสรีภาพในการชุมนุมกับการใช้อำนาจอธิปไตย ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นการชุมนุมเรียกร้องสิทธิเพื่อปากท้องของประชาชน และการชุมนุม ทางการเมือง (สมยศ เชื้อไทย และ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2527) ดังนั้นเสรีภาพในทางการเมือง อันได้แก่ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ทางการเมือง เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม สมาคม ชมรม หรือ พรรคการเมือง เพื่อแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมือง (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) จากการที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงเสรีภาพทางการเมืองดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า เสรีภาพทางการเมืองนั้น เป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตยที่รัฐจะต้องให้กับพลเมืองของตนในการรัฐจะต้องไม่

เข้าไปก้าวล่วงในการที่ปัจเจกบุคคลที่เป็นพลเมืองของรัฐย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การรวมตัวหรือการชุมนุมทางการเมืองโดยสันติที่ไม่เป็น การก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นและย่อมได้รับการคุ้มครองจากรัฐอีกด้วย (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2558)

กล่าวโดยสรุป ตามกฎหมายมาตรา 25 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กล่าวถึงเสรีภาพของปวงชนชาวไทยว่า นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้เสรีภาพเช่นว่านั้น ไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดเสรีภาพของบุคคลอื่น

เสรีภาพทางการเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา

เมื่อศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับหลักรัฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนาที่ผู้เขียนได้นำเสนอในหัวข้อที่ผ่านมาเป็นการนำเสนอในมุมกว้าง แต่เมื่อศึกษาตัวอย่างบุคคลใน ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาก็จะพบว่า พระพุทธศาสนาได้ให้เสรีภาพแก่มวลมนุษย์ทั้งหลายไม่ให้มีการแบ่งชั้นวรรณะ เช่น ในกัณณกตถลสูตร พระพุทธเจ้าได้แสดงว่า “วรรณะทั้ง 4 คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร ถ้ามีคุณธรรมแล้วชื่อว่าเสมอกัน โดยพระพุทธเจ้าทรงเปรียบว่าถ้าจะนำไม้สาละ ไม้มะม่วง ไม้มะเดื่อที่แห้งมาเผาไฟ ผลคือ เปลวไฟ สีของไฟและแสงของไฟที่เกิดขึ้น ก็จะไม่ต่างอะไรกัน ส่วนในพระวินัยปิฎกได้มีบทบัญญัติที่ห้ามไม่ให้มีการซื้อขายทาส เช่น ห้ามไม่ให้ภิกษุมีทาสหญิงชายรับใช้ ภิกษุใดฝ่าฝืนต้องอาบัติทุกกฏ นอกจากนี้พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงทาสที่มาบวชแล้วได้รับสิทธิทั้ง ปวงเท่าเทียมกับภิกษุอื่น และพระเจ้าแผ่นดินในครั้งนั้นถือว่าทาสที่เข้ามาบวชใน พระพุทธศาสนาแล้วให้ถือว่าเจ้าของไม่มีสิทธิ์ที่จะจับกุมหรือเรียกตัวคืน แต่เพื่อตัดปัญหา ยุ่งยากพระบรมศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้ผู้ที่เข้ามาบวชไม่ให้หนีเข้ามา ต้องได้รับ อนุญาตจากผู้ปกครองก่อนก่อนจะบวช จึงมีคำถามว่าท่านเป็นไทหรือเปล่า ในกรณีอื่นที่ เกี่ยวกับเสรีภาพของมนุษย์ที่พระพุทธเจ้าให้เว้นจากการซื้อขายมนุษย์เพื่อทำการค้า เพราะ หลักพระพุทธศาสนากำหนดว่าการซื้อขายมนุษย์ถือว่าเป็นอาชิตที่ทุจริต อีกทั้ง พระพุทธศาสนาเน้นให้มีความเมตตาต่อสัตว์ทั้งหลายไม่ให้มีการบูชายัญด้วยการฆ่าสัตว์ หรือมนุษย์ เช่น ในกรณีเรื่องพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงรับสั่งให้เตรียมการบูชายัญ โดยใช้โค ลูกโคตัวผู้ ลูกโคตัวเมีย แพะ และแกะ อย่างละ 500 ตัว ผูกไว้ที่เสาเพื่อฆ่าสังเวทยะ เทพเจ้า เมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ก็ทรงเลิกการบูชายัญ หันมาทรงทำความดีแทน

นอกจากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แล้ว เรื่องเสรีภาพทางพระพุทธศาสนาที่สังคมโลกยอมรับถึงความใจกว้างของพระพุทธศาสนาที่ให้เสรีภาพไม่บังคับให้เชื่อหรือไม่เชื่อ เช่นในกาลามสูตรไม่ให้เชื่อเพราะเหตุ 10 ประการ คือ 1) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยฟังตามกันมา 2) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยนำสืบกันมา 3) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยตื่นข่าวลือ 4) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยอ้าง ตำรา 5) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยนิกเอง 6) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยคาดคะเน 7) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยตรึกเอาตามอาการ 8) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยพอใจว่าตรงกับที่ตัวเองคิด 9) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยเห็นว่าพอเชื่อได้ 10) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยเห็นว่าสมณนี้เป็นครูของเรา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

นอกจากนี้ หลังจากพระพุทธเจ้าองค์ตรัสรู้แล้วได้ประกาศพระพุทธศาสนาทำให้ได้สาวกที่บรรลุธรรมเป็นจำนวนมากทำให้สาวกเหล่านั้นได้รับเสรีภาพทั้งภายในและ ภายนอก ตัวอย่างพระอริยบุคคลที่บรรลุธรรมให้มีเสรีภาพ เช่น พระปัญจวัคคีย์ บรรลุธรรม ด้วยการฟังธรรมจักรกัปปวัตตนสูตรและอนัตตลักษณะสูตร พระยสะและสหาย บรรลุธรรม ด้วยการฟังอนุปพุทฺธิกาและอริยสัจ 4 พระอรุเวลากัสสปะสามพี่น้องบรรลุธรรมด้วยการ ฟังอาทิตตปริยายสูตร พระสารีบุตรบรรลุธรรมด้วยการฟังทีฆนขสูตร พระมหาโมคคัลลานะ บรรลุธรรมด้วยการ ฟังอุบายแก้ง่วงและโอวาท 3 ข้อ ธรรมที่พระสาวกทั้งหลายบรรลุ ล้วนแล้วแต่เป็นธรรมที่สอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ เป็นการมีเสรีภาพที่ยั่งยืนที่ ตนเองปราศจากการควบคุมจากปัจจัยภายนอกใด ๆ ทั้งสิ้น ถือเป็นเสรีภาพสูงสุดที่ทำให้ บรรลุดมมุ่งหมายของความเป็นมนุษย์ชาติโดยแท้จริง อีกประการหนึ่งพระพุทธศาสนามองว่า ประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ช่วยประสานประโยชน์ระหว่างบุคคลและสังคม หลักการนี้ยังหาผู้ปฏิบัติได้ผลจริงได้ยาก จะเห็นได้ว่า ระบบสังคม ต่าง ๆ มักมีปัญหาในเรื่องที่ว่า ถ้าให้สังคมได้ บุคคลก็ต้องยอม สละ ทา อย่างไรจึงจะประสานประโยชน์กันได้ อุดมคติอย่างหนึ่งของประชาธิปไตยก็คือ การช่วยประสานประโยชน์ระหว่างบุคคลกับสังคม

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะก้าวไปสู่การ ประสานประโยชน์ระหว่างบุคคลกับสังคมให้มาเสริมกันนั้น มีบททดสอบพื้นฐานหนึ่งที่จะ ให้เห็นว่า ประชาชนในสังคมนั้น ๆ มีคุณภาพเพียงพอ ที่จะให้คุณค่าของประชาธิปไตย ข้อนี้อันตรผลได้หรือไม่ บททดสอบนี้ก็คือ ความประสานสมดุลในการปฏิบัติตามหลักแห่ง 1) สิทธิกับหน้าที่ 2) เสรีภาพกับความรับผิดชอบ มุมมองต่อสิทธิกับหน้าที่นั้น คำสอนทางพระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่า สิทธิกับหน้าที่เป็นสิ่งที่คู่กันที่จะได้และเรียกร้องเอาสิ่งที่ตนพึงได้นั้น บุคคลก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำ เพื่อเป็นส่วนร่วมที่จะดำรง

รักษาและสร้างสรรค์พัฒนาสังคมประชาธิปไตยนั้นด้วย ถ้าอยาก ใช้สิทธิก็ควรปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี และเมื่อมีการทำหน้าที่ด้วยดี สังคมประชาธิปไตย ก็จะได้รับรักษาไว้ เพื่อให้คนมีโอกาสที่จะใช้สิทธิได้ต่อไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2539)

นอกจากนี้เสรีภาพกับความรับผิดชอบ นั้น พระพุทธศาสนามองเห็นว่าความรับผิดชอบต่อสังคมกับเสรีภาพที่จะกระทำต่าง ๆ ตามความปรารถนาของตน บุคคลจะต้องรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำและผลการกระทำของตน และใช้เสรีภาพนั้นอย่างมีความ รับผิดชอบต่อสังคมที่ตน มีส่วนร่วมอยู่ด้วย เพื่อความชัดเจนขึ้นในเรื่องของเสรีภาพนั้น ในทางพระพุทธศาสนาได้ยกตัวอย่างเรื่องเสรีภาพที่เป็นหลักการของประชาธิปไตย ที่เน้น ความหมายในแง่ของการที่บุคคลมีโอกาสนำเอาศักยภาพ เช่น สติปัญญา ความสามารถของตนออกไปเป็นส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สังคม ซึ่งเป็น ความหมายเชิงความร่วมมือและเอื้อเฟื้อต่อกัน แต่ภายใต้อิทธิพลของทุนนิยม เสรีภาพเน้น ความหมายในแง่ของการที่จะได้ผลประโยชน์ตามที่ตนปรารถนา ซึ่งเป็นไปในทางแบ่งแยก และแก่งแย่ง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่า แม้ว่าพระพุทธศาสนาได้สอนไว้โดยตรง เกี่ยวกับเสรีภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย แต่คำสอนทั้งจากพระธรรมและวินัย ของพระพุทธเจ้าก็ชี้ชัดลงไปว่า สังคมจะเจริญรุ่งเรืองและมีความสุขก็ขึ้นอยู่กับแต่ละ บุคคลในสังคมนั้นรู้จักใช้เสรีภาพที่ตนเองมีอยู่ไปพร้อมกับความรับผิดชอบต่อสังคม โดยปัจเจก บุคคลสามารถนำศักยภาพแห่งการที่แต่ละคนมีทั้งด้านสติปัญญาและความสามารถในการด้าน ต่าง ๆ มาแก้ไขปัญาและพัฒนาสังคม โดยเฉพาะสังคมประชาธิปไตยให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ และตอบสนองต่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตลอดไป

สรุป

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วการใช้เสรีภาพในพระพุทธศาสนากับประชาธิปไตย นั้น โดยประชาธิปไตยเน้นเรื่องสิทธิมากกว่าหน้าที่ ในพระพุทธศาสนาเน้นหน้าที่มากกว่า สิทธิ การสร้างให้มีเสรีภาพในพระพุทธศาสนาเป็นการสร้างได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ส่วนในประชาธิปไตยสร้างได้ด้วยการปฏิบัติตามระเบียบตัวบทกฎหมายเป็นสำคัญ เมื่อนำหลักของรัฐศาสตร์และพุทธศาสตร์มาบูรณาการร่วมกันจึงทำให้พลเมืองของประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีเสรีภาพทางการเมืองทั้งกายและใจควบคู่กันไปอย่างไม่ต้องสงสัยแต่ประการใดทั้งสิ้น

เอกสารอ้างอิง

บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539). นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
สหธรรมิก จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก 6 หน้า
7-8 (4 เมษายน 2560).

สงบ เชื้อทอง. (2565). รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. เรียกใช้เมื่อ 13 ธันวาคม 2565 จาก

[http:// psiba.blogspot.com/](http://psiba.blogspot.com/)

สมยศ เชื้อไทย และวรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2527). แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและ
ประชาธิปไตย. วารสารนิติศาสตร์, 14(3), 56.

อภิรักษ์ จันตะนี. (2561). พุทธรัฐศาสตร์สำหรับการส่งเสริมความมั่นคงแห่งพลเมือง.

วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, 10(2), 290.